

دانشگاه فرهنگیان

فصل نامه علمی-ترویجی آموزش پژوهی

سال ششم، شماره بیست و چهارم، زمستان ۱۳۹۹

مقایسه اثربخشی روش تدریس ترکیبی- مشارکتی فعال با سخنرانی

در درس تهیه صورت های مالی رشته حسابداری

فروغ حیرانی^۱، نسیم شاه مرادی^۲، فاطمه تاک^۳، مهرسا پیمان فر^۴

پذیرش: ۹۹/۳/۱۰

دریافت: ۹۸/۱۲/۱۰

چکیده

پژوهش حاضر با هدف مقایسه اثربخشی روش تدریس ترکیبی-مشارکتی فعال با روش سخنرانی در هنرجویان رشته حسابداری صورت گرفته است. جامعه آماری این پژوهش عبارت است از ۶۰ نفر از هنرجویان دختر پایه دوازدهم هنرستان امام رضا (ع) ناحیه ۱ شیراز در سال تحصیلی ۹۹-۹۸ که به شیوه نمونه گیری در دسترس انتخاب شدند. روش تحقیق از نوع شبه تجربی بوده که یک کلاس به عنوان گروه آزمایش (۳۰ نفر) و یک کلاس به عنوان گروه کنترل (۳۰ نفر) انتخاب شدند. قبل از شروع، از هر دو کلاس پیش آزمون پیشرفت تحصیلی معلم ساخته گرفته شد، سپس گروه کنترل، پنج جلسه به شیوه سخنرانی تحت آموزش قرار گرفت، در حالی که گروه آزمایش به شیوه ترکیبی-مشارکتی فعال آموزش دیدند. در انتها از هر دو گروه پس آزمون گرفته شد و نتایج آن توسط نرم افزار SPSS با نتایج پیش آزمون و آزمون های t مستقل و وابسته مقایسه شد. با توجه به تحلیل های آماری انجام شده نتایج حاکی از این است که روش تدریس ترکیبی مشارکتی فعال نسبت به روش سخنرانی تأثیر معناداری بر میزان یادگیری داشته و اثربخش تر است.

کلیدواژه ها: روش تدریس ترکیبی- مشارکتی، روش تدریس فعال، روش تدریس سخنرانی، آموزش حسابداری.

۱. استادیار دانشکده مدیریت، حسابداری و اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی یزد، یزد، ایران.

۲. استادیار دانشکده مدیریت، حسابداری و اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی یزد، یزد، ایران، نویسنده مسؤول،

shnassim@yahoo.com

۳. دانشجوی دکتری حسابداری، دانشکده مدیریت، حسابداری و اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی یزد، یزد، ایران.

۴. هنرآموز رشته حسابداری، آموزش و پرورش شیراز، ایران.

مقدمه

امروزه در حوزه تعلیم و تربیت و آموزش فراگیران، بحث روش‌های تدریس، یکی از چالش‌های اصلی مدرسان محسوب می‌شود و به کارگیری روش تدریس مناسب از اهمیت زیادی برخوردار است. منظور از آموزش، فرایند دو سویه یاددهی-یادگیری اطلاعات، مهارت‌ها و نگرش‌های مثبت درباره موضوع است که متناسب با گروه سنی خاص و در شرایط زمانی معین به اجرا درمی‌آید. ژان پیاژه^۱ از جمله دانشمندانی است که بیش از همه به اهمیت روش‌های فعال آموزش پی برد و به کارگیری این روش‌ها را توصیه کرد. همچنین روش‌های تدریس فعال را بهترین روش، برای شکوفایی شخصیت دانش‌آموزان، می‌داند و در این زمینه از مدارس قدیم انتقاد کرده، می‌گوید: «مدارس قدیمی، قائل به رابطه اجتماعی نبوده و جز رابطه معلم با یکایک دانش‌آموزان آن هم به عنوان حاکم مطلق که تمام حقایق فکری و اخلاقی را در تصرف دارد، به چیز دیگری قائل نیست. مدرسه فعال برعکس، به صورت یک اجتماع کار فردی و گروهی است، خصوصاً زندگی گروهی در پرورش و شکوفایی شخصیت، حتی در عقلی‌ترین جنبه‌های آن اهمیت بسزایی دارد» (منصور و دادستان، ۱۳۷۶). البته پیاژه از محدودیت و مشکلات کاربرد این روش‌ها غافل نیست و دشوار بودن به کارگیری آنها را عاملی برای عدم رواج آنها می‌داند و می‌گوید: «با آن که امروزه این روش‌ها بیش از زمان گذشته پذیرفته شده است، ولی به کار بستن آنها پیشرفت چندانی نکرده است، به دلیل این که به کار بستن روش‌های فعال از به کار بردن روش‌های منفعل متداول، دشوارتر است. زیرا از یک سو روش‌های فعال مستلزم این است که معلم کارهای گوناگون‌تر و دقیق‌تری انجام دهد و کمتر مطابق میل بزرگسالان می‌باشد و از سوی دیگر آموزش و پرورش فعال مستلزم تربیت و کادر آموزش پیشرفته معلم است» (منصور و دادستان، ۱۳۹۱). یادگیری فعال، فعالیت آموزشی است که دانش‌آموزان را در انجام چیزها و فکر کردن در مورد چیزی که انجام می‌دهند درگیر می‌کند و مستلزم این است که دانش‌آموزان مسئول یادگیری خودشان باشند نه این که فقط معلم عهده دار این امر باشد کارلز و همکاران^۲ (۲۰۰۴). در روش تدریس فعال دانش‌آموز آزادی عمل دارد تا از شیوه‌های یادگیری متفاوتی استفاده کند که باعث تقویت اعتماد به نفس دانش‌آموز شده و مهارت‌های ذهنی و عملی آنها پرورش می‌یابد. در روش تدریس فعال، نقش اصلی در فرایند یادگیری به عهده دانش‌آموز است و اوست که این فرایند را پیش می‌برد و سایر

1. Jean Piaget
2. Charles et al

عوامل مانند محتوای آموزشی و اقدامات معلم، همگی در ارتباط با دانش آموز معنا می‌یابند و معلم نقش جهت‌دهنده و سازمان‌دهنده را ایفا می‌کند (هارلن^۱، ۱۹۹۹).

برونر^۲ دانش آموزان را مسؤول اصلی یادگیری می‌داند. از نظر وی، معلم فقط موظف است که وسیله و امکان‌های بهتر، سریع‌تر و آسان‌تر ساختن یادگیری دانش‌آموزان را فراهم کند. وی در آموزش، شیوه خاصی را که به روش اکتشافی معروف است مطرح می‌کند که در حقیقت بر اساس فعالیت دانش‌آموزان در آموزش و به کارگیری روش‌های فعال، پایه‌ریزی شده است. به نظر برونر، استفاده از این روش باعث می‌شود که «خودیادگیری» پاداشی برای فرد به حساب آید و دانش‌آموز در حل مسائل مختلف، توانایی‌هایی کسب کند و از خود، مفهوم مثبتی به دست آورد (کدیور، ۱۳۷۰).

بر اساس گفته ویلیام ون تیل^۳ برای افراد جامعه‌ای که تعلیم و تربیتش بدون بحث و انتقاد، امور را می‌پذیرد و بدون تفکر منعکس می‌نماید، خطری در کمین است که انسانی فاقد توان و نیرو در جامعه پدید می‌آورند. تدریس در بیشتر مدارس ما به عنوان انتقال معلومات از ذهن معلم به شاگرد می‌باشد. استفاده معلمان از روش‌های تدریس سنتی و غیرفعال و ایجاد محیط یادگیری منفعل موجب شده دانش‌آموزان نتوانند مهارت‌های مطالعاتی مستقل خود را پرورش داده و پتانسیل واقعی خود را رشد دهند. با به کارگیری روش‌های تدریس غیرفعال کم‌کم ذهن دانش‌آموزان انباشته از مطالبی می‌شود که با نیاز و فکرشان متناسب نیست، در نتیجه به تدریج جریان یادگیری برای آنان ایجاد کسالت می‌کند و نه تنها در سازندگی آنها نقش مؤثری ایفا نمی‌کند، بلکه زمینه رکود علمی و دلزدگی از فعالیت‌های علمی را فراهم می‌کند؛ چون آموزش مانند لباس متحدالشکل به تمام دانش‌آموزان با استعدادهای مختلف و روحیات گوناگون به طور یکسان ارائه می‌شود و نتیجه آن، این خواهد بود که دانش‌آموزان تنها قادرند به طور مکانیکی مطالب عرضه شده را حفظ کنند، اما نمی‌توانند این دانش را در حل مسائل اساسی به کار بگیرند (خدیبوی و ملک محمدی، ۱۳۸۷).

یکی از مشکلات مهم و اساسی در نظام آموزش و پرورش خصوصاً در کشور ما، به کار نگرفتن روش‌های تدریس نوین در آموزش است. به همین سبب کیفیت آموزشی از سطح مطلوب برخوردار نیست و دانش‌آموزان علاقه زیادی به تحصیل نشان نمی‌دهند. عدم آشنایی معلمان با روش‌های تدریس نوین می‌تواند از دلایل مهم آن باشد. روش تدریس، مجموعه فعالیت‌ها و مراحل است که برای رسیدن

1. Harlen
2. Bruner
3. William Van Till

به هدفی مشخص انجام می‌شود و بهترین روش، روشی است که با صرف کم‌ترین مدت و با توجه به امکانات موجود، بیشترین بهره و نتیجه را عاید گرداند (مقری و مقیمی گسک، ۱۳۹۶). با وجود تحقیقات زیادی که در مورد روش‌های آموزش فعال صورت گرفته و بیانگر برتری این روش نسبت به روش‌های سنتی است، در بسیاری از مراکز آموزشی از روش سخنرانی به عنوان استراتژی اولیه آموزش استفاده می‌شود. عواملی چون حجم زیاد سرفصل آموزشی، زمان محدود، عدم وجود فضای مناسب آموزشی و عدم تجهیز مراکز آموزشی به فناوری‌های روز از جمله دلایل اصلی تمایل مدرسان به استفاده از روش سخنرانی است؛ اما این روش، به سبب یک‌طرفه بودن جریان آموزش، به سرعت خسته‌کننده شده و مانع یادگیری اثربخش فراگیران می‌شود. روش‌های فعال تدریس کمک شایانی به مدرسان و فراگیران می‌کند و فعالیت ذهنی فراگیران را در زمینه نیازهای عمومی برمی‌انگیزد. در واقع نظام تربیتی پیشرو، به دنبال آماده کردن دانش‌آموزان امروز برای رویارویی با چالش‌های بزرگ و کوچک آینده جهان است و معلمان و مربیان این نظام می‌دانند که دیگر نقش سنتی آنان به عنوان توضیح‌دهندگان کتاب‌های درسی و پرسشگران دروس به پایان رسیده و نسل آینده از آنان انتظار دارد تا تدوین‌کنندگان مهارت‌های زندگی مانند تفکر خلاق، قدرت حل مسأله، تفکر انتقادی افزایش توان جامعه‌پذیری و نظایر آن باشند و دانش‌آموزان را چنان به کارهای خلاق و مولد سوق دهند که آنان خود بتوانند راه خویش را در محیط‌های پر فراز و نشیب آینده پیدا کنند (قورچیان و همکاران، ۱۳۷۷). بهرنگی و نصیری (۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان تأثیر تدریس علوم تجربی با الگوی مدیریت آموزشی بر یادگیری خود راهبر دانش‌آموزان سال سوم راهنمایی بیان می‌دارند که تدریس فعالیتی است که در کانون و نقطه تلاقی همه عناصر آموزش قرار دارد و مهم‌ترین عملکرد معلم در کلاس درس محسوب می‌شود و زمینه را برای یادگیری فراهم می‌سازد. از آنجا که با هر روشی نمی‌توان هر موضوعی را تدریس کرد، بنابراین برای تدریس موضوعات گوناگون روش‌های تدریس مناسب نیاز است. ملک‌محمدی (۱۳۸۷) در پژوهشی با هدف مقایسه روش‌های تدریس فعال و سنتی، در پیشرفت تحصیلی و خلاقیت دانش‌آموزان پایه سوم راهنمایی شهرستان کرج در سال تحصیلی ۸۷ - ۸۶ به این نتیجه رسید که بین پیشرفت تحصیلی و خلاقیت دانش‌آموزان در دو روش فعال و سنتی تفاوت معناداری وجود دارد. پاکدل (۱۳۸۲)، در نتیجه تحقیقی تحت عنوان مقایسه اثربخشی روش تدریس فعال و سنتی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع راهنمایی آموزش و پرورش شهرستان فریدن بیان می‌کند که عدم توجه و عدم به کارگیری روش‌های فعال در تدریس تا جایی پیش می‌رود که وضعیت برنامه‌های درسی با روش‌های تدریس، عملکرد و

نحوه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان کشور ما در سطح ابتدایی و راهنمایی در درس علوم و ریاضی در مقایسه با ۴۰ کشور جهان در مطالعات تیمز^۱ در وضعیت نامطلوبی قرار دارد. نتایج این مطالعات بین‌المللی نشان می‌دهد که توانایی دانش‌آموزان کشور ما در سطوح بالای یادگیری و به‌ویژه مهارت‌های عملکردی و فرایندی در مقایسه با دانش‌آموزان کشورهای دیگر بسیار کم‌تر است. از آنجا که محتوای برنامه‌های درسی ما در این دو درس با دیگر کشورها یکسان است، این ضعف بیشتر از روش‌های نامناسب آموزش و یادگیری ناشی می‌شود که عملاً دانش‌آموزان را به سوی یادگیری‌های حافظه‌ای سوق می‌دهد؛ لذا اکنون ضرورت به کارگیری روش‌های فعال تدریس بیش از پیش احساس می‌شود. دوران و پیتز^۲ (۲۰۱۰) پژوهشی با عنوان مقایسه تأثیر روش تدریس مبتنی بر مشارکت و خلاقیت و روش تدریس سنتی در یادگیری درس مطالعات اجتماعی دانش‌آموزان انجام دادند. یافته‌های پژوهش آنها بیانگر آن بود که روش تدریس مشارکتی در افزایش یادگیری کلی، عمیق و سطحی دانش‌آموزان تأثیر داشته و نسبت به روش سنتی اثربخش‌تر بوده است. اشنبری^۳ (۲۰۰۸) در مورد تدریس خلاقانه معلمان و رفتار دانش‌آموزان نشان داد که دانش‌آموزان، نقش معلمان خلاق را در ایجاد خلاقیت در سیستم آموزشی مؤثر می‌دانند. رایس^۴ (۲۰۰۶) در تحقیق خود ذکر می‌کند که رفتار تحکم‌آمیز معلم رابطه منفی با خلاقیت دانش‌آموز دارد. همچنین میزان رفتار خلاق دانش‌آموز در سازمان‌هایی که کنترل مستقیم و ساختار سلسله‌مراتبی دارند، پایین بوده و در سازمان‌هایی که رفتار حمایت‌گرایانه، ریسک‌پذیری بالا و فضای باز و قابل اعتماد حاکم است، در سطح بالایی قرار دارد. پاتن و مک‌ماهون^۵ (۱۹۹۹) در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که دانش‌آموزان هنگام شرکت فعالانه حین آموزش، بر راهبردهای یادگیری خود می‌افزایند. به لحاظ نظری با توجه به نتایج تحقیقات پیشین و مبانی نظری ذکرشده، روش‌های تدریس فعال بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بسیار اثرگذار بوده است. پیشینه تحقیقاتی در ایران، حاکی از کمبود این پژوهش‌ها در سطح هنرستان‌ها و دروس کارگاهی و مهارتی است. از این رو، لزوم انجام پژوهش‌هایی که بتواند به هنرجویان در یادگیری دروس مهارتی و کارگاهی، یاری رساند، اهمیت بیشتری می‌یابد.

بر این اساس، هدف اصلی این پژوهش، مقایسه اثربخشی روش تدریس ترکیبی-مشارکتی فعال با روش سخنرانی در درس تهیه و تنظیم صورت‌های مالی پایه دوازدهم رشته حسابداری، به منظور انتخاب

1. Thames
2. Dueran & Peter
3. Aschenbrener
4. rice
5. Patton, W. & Mahon, M.Mc

و به کارگیری اثربخش ترین روش تدریس می باشد. بنابراین این پژوهش دارای متغیرهای مستقل «روش های تدریس ترکیبی- مشارکتی فعال» و «روش سخنرانی» بوده، که تأثیر آن بر روی یادگیری و پیشرفت تحصیلی هنرجویان در درس تهیه و تنظیم صورت های مالی، پایه دوازدهم رشته حسابداری، به عنوان متغیرهای وابسته مورد بررسی قرار گرفته است و با توجه به نتایج کسب شده می توان در مورد اثربخشی روش های فوق نتیجه گیری نمود. به این منظور در ادامه پژوهش به طرح پرسش، روش اجرا، تحلیل داده ها، نتیجه گیری و پیشنهادهای پژوهش پرداخته شده است.

پرسش اصلی پژوهش

آیا روش ترکیبی-مشارکتی فعال در مقایسه با روش سخنرانی در درس تهیه و تنظیم صورت های مالی پایه دوازدهم رشته حسابداری اثربخش تر است؟

تعریف مفاهیم

تعریف روش

روش عبارت است از فرایند عقلانی یا غیرعقلانی ذهن برای دستیابی به شناخت و یا توصیف واقعیت؛ در معنای کلی تر، روش هرگونه ابزار مناسب برای رسیدن به مقصود می باشد. روش ممکن است به مجموعه راه هایی که انسان را به کشف مجهولات هدایت می کنند، مجموعه قواعدی که هنگام بررسی و پژوهش به کار می روند و مجموعه ابزار و فونونی که آدمی را از مجهولات به معلومات راهبری می کنند، اطلاق شود (ساروخانی، ۱۳۸۷).

تعریف تدریس

تدریس عبارت است از تعامل یا رفتار متقابل معلم و شاگرد، بر اساس طراحی منظم و هدفدار معلم، برای ایجاد تغییر در رفتار شاگرد. تدریس، مفاهیم مختلف مانند نگرش ها، گرایش ها، باورها، عادت ها و شیوه های رفتار و به طور کلی انواع تغییراتی را که می خواهیم در شاگردان ایجاد کنیم در بر می گیرد (میرزا محمدی، ۱۳۹۰). در واقع تدریس مجموعه فعالیت ها و مهارت هایی است که قبل، ضمن و پس از اجرای فرایند آموزش صورت می گیرد و امکان آموزش فراگیران را فراهم می نماید و به آنها کمک می کند تا بر اساس شرایط فراهم شده و روش یادگیری به اهداف مورد نظر نائل شوند.

روش تدریس سخنرانی

این نوع آموزش بر اساس کلام و صحبت مربی یا سخنران می‌باشد و یادگیری از طریق گوش دادن و یادداشت‌برداری از طرف فراگیران انجام می‌گیرد. سخنرانی با انواع سخنرانی فی‌البداهه، حفظ سخنرانی و آمادگی با سخنرانی قبلی، قابل اجرا می‌باشد.

روش‌های نوین

در این روش به علائق و توانمندی فراگیر توجه می‌شود و مدرس تلاش می‌کند تا توانایی فراگیر را تقویت کند. مدرس در هنگام تدریس از وسایل و امکانات آموزشی استفاده می‌کند و یادگیری مؤثر را از طریق تمرین و فعالیت‌های متنوع به عهده فراگیران می‌گذارد و آنان را در دستیابی به اهداف و یادگیری مفاهیم یاری می‌کند. معلم، راهنما و هدایت‌کننده است که پا به پای فراگیر مسیر آموزشی را طی می‌کند و به او کمک می‌کند تا درس را به‌طور عمیق و از روی علاقه یاد بگیرد (صفوی، ۱۳۷۰).

روش‌های فعال تدریس

روش تدریسی که ذهن فراگیر در آن فعال است و مدرس شرایط یادگیری را فراهم می‌کند و مهارت‌های ذهنی و قابلیت‌های تفکر را تقویت می‌نماید. روابط همکاری و میان‌گروهی، روح خلاقیت و استقلال فرد تقویت می‌شود. ماهیت روش‌های فعال تدریس به گونه‌ای است که کلاس را به منزله مرکز تفکر و رهبری تربیتی جریان تفکر برمی‌شمارد (یغما، ۱۳۷۴).

روش‌های یادگیری فعال و مشارکتی

یادگیری فعال و مشارکتی یک روش مؤثر آموزشی است که در مقایسه با روش سخنرانی موجب یادگیری بیشتر، حفظ طولانی‌تر اطلاعات و لذت بیشتر فراگیر از کلاس می‌شود. منظور از روش یادگیری مشارکتی، نوعی روش یادگیری است که در آن یادگیرندگان در گروه‌های کوچک ۴ یا ۶ نفری به کمک هم به یادگیری مطالب می‌پردازند. در یادگیری مشارکتی ترکیب ناهمگونی از دانش‌آموزان در قالب گروه‌های کوچک وجود دارد که برای رسیدن به هدف مشترک با هم کار می‌کنند (کرامتی و همی، ۱۳۹۴). به اعتقاد کوهن^۱ یادگیری مشارکتی به معنای گروه‌بندی شاگردان بر

1. Cohen

اساس توانایی‌های مشابه نیست، بلکه برعکس هر اندازه ناهمگونی اعضای گروه از نظر نژاد، زبان و فرهنگ، هوش و پیشرفت تحصیلی بیشتر باشد کارایی رویکرد یادگیری مشارکتی بیشتر خواهد بود (کرامتی، ۱۳۸۲). دانش‌آموزانی که از طریق یادگیری فعال به یادگیری می‌پردازند بهتر یاد می‌گیرند و از تجربه یادگیری لذت بیشتری می‌برند (کرامتی و حسینی، ۱۳۸۷).

روش اجرای پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف و به دلیل استفاده از نتایج آن در زمینه آموزش و یادگیری، از نوع پژوهش کاربردی و از نظر روش پژوهش، یک طرح شبه‌آزمایشی، به شیوه پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش عبارت است از هنرجویان^۱ دختر رشته حسابداری پایه دوازدهم هنرستان امام رضا (ع) ناحیه یک شهر شیراز که به تعداد ۶۰ نفر به شیوه نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. یک کلاس به عنوان گروه آزمایش به تعداد ۳۰ نفر و یک کلاس به عنوان گروه کنترل به تعداد ۳۰ نفر انتخاب شد. در بررسی‌ها مشخص شد که هر دو گروه با توجه به ابعاد اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در وضعیت نسبتاً یکسانی قرار دارند. کل فرایند پژوهشی در چهار مرحله به شرح زیر انجام پذیرفت.

مرحله آماده‌سازی

در این مرحله مقدمات انجام پژوهش فراهم شد. به طوری که در ابتدا با توجه به هماهنگی‌های انجام گرفته با مدیریت هنرستان و همچنین ارائه دلایل مکتوب در جهت ضرورت انجام این پژوهش، دو گروه آزمایش (روش تدریس ترکیبی-مشارکتی فعال) و کنترل (روش سخنرانی)، انتخاب شدند.

مرحله پیش‌آزمون

جهت انجام پژوهش ابتدا در اولین جلسه آموزشی، پیش‌آزمون از هر دو گروه، آزمایش و کنترل گرفته شد.

مرحله اجرا

طول اجرای دوره آموزشی ۵ جلسه ۱/۵ ساعته بود. طی جلسات آموزشی، گروه آزمایش به روش تدریس ترکیبی-مشارکتی فعال و گروه کنترل به روش سخنرانی، مورد آموزش قرار گرفتند. در گروه

۱. هنرجو دانش‌آموزی است که در هنرستان تحصیل می‌کند.

آزمایش ابتدا هنرجویان با در نظر گرفتن توانایی‌هایشان گروه‌بندی شده و سپس با توجه به پیش‌خوانی مطلب مورد نظر، در گروه‌های خود با انجام کار مشارکتی و استفاده از رایانه و نرم‌افزار مربوطه در مورد مطالب جدید به بحث و تبادل نظر پرداختند. در این گروه از چند شیوه تدریس (استفاده از رایانه و نرم‌افزار، مشارکتی، حل مسأله و سخنرانی) بهره گرفته شد و همچنین هنرجویان در انجام تکالیف با یکدیگر مشارکت نمودند، به طوری که باید برای حل مسائل، نظر یکدیگر را شنیده و با استدلال، نظرهای یکدیگر را نقد می‌کردند و در نهایت به جمع‌بندی و حل مناسب مسأله می‌رسیدند. نتایج بحث و تبادل نظر هنرجویان در هر گروه با کلاس به اشتراک گذاشته می‌شد و سپس هنرآموز^۱ نکات مبهم را به روش سخنرانی شرح می‌داد و مبحث درسی را جمع‌بندی می‌کرد. در انتهای کلاس سؤالاتی توسط هنرآموز مطرح می‌شد که هنرجویان برای پاسخ به آن سؤالات به بحث و گفتگوی گروهی پرداخته و به سؤالات مطرح‌شده پاسخ می‌دادند. در گروه کنترل هنرجویان به شیوه سخنرانی مورد آزمون قرار گرفتند و هنرآموز در پایان موضوع درسی به سؤالات هنرجویان پاسخ می‌داد.

مرحله پس آزمون

پس از پایان دوره آموزشی، با هماهنگی مدیریت محترم هنرستان، اقدامات لازم جهت اجرای پس آزمون از هر دو گروه آزمایش و کنترل انجام شد. سپس داده‌ها گردآوری شده و تجزیه و تحلیل آماری آن با استفاده از نرم‌افزار SPSS و آزمون t مستقل و وابسته انجام گرفت.

ابزار سنجش

ابزار اندازه‌گیری مورد استفاده در این تحقیق، آزمون معلم‌ساخته می‌باشد که مطابق با جدول دویعدی محتوا، هدف توسط هنرآموزان با سابقه رشته حسابداری تهیه شده است. برای تعیین روایی سؤالات از آزمون روایی محتوایی استفاده شد و از نظرها و اصلاحات دو هنرآموز باتجربه و همچنین سرگروه آموزشی حسابداری استان فارس استفاده شد. محتوای درسی پیش آزمون از پودمان اول و محتوای درسی پس آزمون از پودمان دوم درس تهیه و تنظیم صورت‌های مالی بوده است.

۱. از مراتب علمی آموزش و پرورش است. به مدرس هنرستان هنرآموز گفته می‌شود.

یافته‌ها

ابتدا جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها، آمارهای توصیفی داده‌های مورد مطالعه برای هر دو گروه آزمایش و کنترل محاسبه شد. جدول (۱) میانگین و انحراف معیار پیش‌آزمون را در دو گروه آزمایش و کنترل نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱. میانگین و انحراف معیار پیش‌آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل

پیش‌آزمون	تعداد	میانگین	انحراف معیار
روش سخنرانی (کنترل)	۳۰	۲/۹۰	۱۰/۶۹
روش ترکیبی - مشارکتی فعال (آزمایش)	۳۰	۲/۶۸	۰/۷۸

جدول (۲) میانگین و انحراف معیار پس‌آزمون را در دو گروه آزمایش و کنترل را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۲. میانگین و انحراف معیار پس‌آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل

پس‌آزمون	تعداد	میانگین	انحراف معیار
روش سخنرانی (کنترل)	۳۰	۳/۲۶	۰/۶۸
روش ترکیبی - مشارکتی فعال (آزمایش)	۳۰	۴/۱۰	۰/۶۲

سپس جهت بررسی نرمال بودن داده‌ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف^۱ استفاده می‌کنیم. نتایج حاصل از بررسی، مقدار احتمال ۰/۳۷ را نشان می‌دهد که در سطح ۰/۰۵ فرض نرمال بودن داده‌ها تأیید می‌شود. به بیان دیگر، با توجه به معنادار نبودن نمره کسب‌شده از آزمون کولموگروف ($p=0/37$) و تأیید توزیع نرمال داده‌ها، می‌توان از تحلیل‌های پارامتریک استفاده کرد. با استفاده از نتایج کسب‌شده توسط هنرجویان در پیش‌آزمون و پس‌آزمون، از آزمون t وابسته جهت مقایسه نمرات هنرجویان قبل و بعد از استفاده از هر یک از روش‌های تدریس ترکیبی مشارکتی فعال و سخنرانی استفاده شد که نتایج آن در جدول زیر قابل مشاهده است.

1. Kolmogorov - Smirnov

جدول شماره ۳. مقایسه نمرات هنرجویان قبل و بعد از استفاده از روش‌های ترکیبی مشارکتی فعال و سخنرانی

گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	t آماره	درجه آزادی (df)	سطح معناداری دو طرفه
سخنرانی	پیش آزمون	۲/۹۰	۱۰/۶۹	۵/۹۴	۲۹	۰/۰۳
	پس آزمون	۳/۲۶	۰/۶۸			
ترکیبی-مشارکتی فعال	پیش آزمون	۲/۶۸	۰/۷۸	۱/۹۹	۲۹	۰/۰۰
	پس آزمون	۴/۱۰	۰/۶۲			

از آزمون t مستقل جهت مقایسه یادگیری در هر دو روش تدریس ترکیبی مشارکتی فعال و سخنرانی استفاده شد که نتایج آن در جدول زیر قابل مشاهده است.

جدول شماره ۴. مقایسه یادگیری در دو روش ترکیبی مشارکتی فعال و سخنرانی

گروه	F	انحراف معیار	t آماره	درجه آزادی (df)	سطح معناداری دو طرفه
سخنرانی و ترکیبی-مشارکتی فعال	۰/۳۴	۰/۲	۳/۹۶	۵۹	۰/۰۰

با توجه به جدول شماره ۳ سطح معناداری دوطرفه بین پس آزمون و پیش آزمون در هر یک از روش‌های تدریس ترکیبی مشارکتی فعال و سخنرانی از سطح معناداری ۰/۰۵ کمتر است که بیانگر این می‌باشد که هر دو روش ترکیبی مشارکتی فعال و سخنرانی اثربخش هستند، اما با توجه به این جدول، میانگین پس آزمون روش ترکیبی مشارکتی فعال از میانگین روش سخنرانی بیشتر است. همچنین با استفاده از جدول شماره ۴ و مقایسه یادگیری در هر یک از روش‌های تدریس ترکیبی مشارکتی فعال و سخنرانی سطح معناداری دوطرفه از ۰/۰۵ کمتر است و نشان‌دهنده این است که تفاوت یادگیری بین دو روش ترکیبی مشارکتی فعال و سخنرانی معنادار بوده که می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که با توجه تجزیه و تحلیل داده‌ها، روش تدریس ترکیبی مشارکتی فعال نسبت به روش سخنرانی اثربخش تر است.

نتیجه‌گیری

هنرآموز نقش ویژه‌ای در ارتقاء انگیزه فراگیران جهت یادگیری دارد؛ به طوری که ویژگی‌هایی همچون ایجاد احساس امنیت، پاسخ‌گو بودن به سؤالات، تلاش برای برقراری ارتباط با هنرجویان، می‌تواند انگیزه

آنها را جهت آموزش ارتقاء بخشید. با توجه به تحلیل‌های آماری انجام شده نتایج حاکی از این است که روش تدریس ترکیبی مشارکتی فعال نسبت به روش سخنرانی تأثیر معناداری بر میزان یادگیری داشته و اثر بخش‌تر است، که با یافته‌های پژوهش‌های شبیری و همکاران (۱۳۹۲)، میردامادی و همکاران (۱۳۸۹)، دوران و پیتر (۲۰۱۰) و راژکیاتیئدوس^۱ (۱۹۸۲) منطبق است. نتایج نشان می‌دهد که میانگین نمرات یادگیری هنرجویان گروه آزمایش (روش تدریس ترکیبی-مشارکتی فعال) نسبت به نمرات هنرجویان گروه کنترل (روش سخنرانی) بیشتر بوده و این اختلاف از لحاظ آماری معنادار است که با نتایج به دست آمده از تحقیقات رضایانه و احمدی (۱۳۹۴)، عاشوری و همکاران (۱۳۹۳)، کریمی خوشحال (۱۳۹۷) و یاریاری (۱۳۸۷) مطابقت دارد. بنابر نتایج به دست آمده، روش تدریس ترکیبی-مشارکتی فعال بر میزان یادگیری هنرجویان پایه دوازدهم درس تهیه و تنظیم صورت‌های مالی رشته حسابداری تأثیر مثبت داشته است. در این روش از چند شیوه تدریس (استفاده از رایانه و نرم افزار، مشارکتی، حل مسأله، سخنرانی) بهره گرفته شده و همچنین هنرجویان در انجام تکالیف با یکدیگر مشارکت می‌کنند. آنها باید برای حل مسائل نظر یکدیگر را شنیده و با استدلال، نظرهای یکدیگر را نقد کنند تا در نهایت به جمع‌بندی و حل مناسب مسأله برسند. آنها در این فرایند از تفکر خلاق خود استفاده می‌کنند و نسبت به گروه کنترل (روش سخنرانی) در معرض استدلال‌های بیشتری قرار می‌گیرند. در واقع یکی از مهم‌ترین راه‌های ایجاد انگیزه در هنرجویان، آموزش دادن به صورت عملی (استفاده از نرم‌افزار حسابداری)، مرتبط ساختن مباحث تئوریک آموخته‌شده با موضوعات عملی این رشته و درگیر کردن آنها در فعالیت‌های یادگیری است. روش ترکیبی-مشارکتی فعال این فرصت را به هنرجویان می‌دهد که از راهبردهای یادگیری خلاق بهره بگیرند تا به یادگیری معنادار دست پیدا کنند. در واقع یکی از الزامات آموزش، استفاده از روش‌های تدریسی است که در آن فراگیران فعال شده و وادار به قبول مسؤلیت و شرکت در انجام وظایف آموزشی می‌شوند. ایجاد گفتگو و مباحثه به ایجاد جو خلاق در کلاس و تدریس کمک می‌کند و با مشارکت در حل مسأله به خلق و تثبیت آموزش و تغییر رفتار فراگیران می‌انجامد که در واقع همان هدف تدریس است. به کارگیری روش‌های نوین و فعال تدریس از جمله روش ترکیبی-مشارکتی فعال می‌تواند تجارب جدیدی از جمله تعامل و همکاری جهت فراگرفتن مطالب جدید را در اختیار هنرآموزان قرار دهد.

1. Rajeckiatiitudes

هر پژوهشی با توجه به نتایجی که دارد دارای محدودیت‌هایی نیز می‌باشد که در مورد این پژوهش، به‌طور خلاصه می‌توان چند مورد را بیان کرد: جامعه آماری این پژوهش محدود به دو کلاس از یک هنرستان و تک جنسیتی است؛ همچنین این پژوهش در رشته حسابداری انجام شده و برای رشته‌های دیگر با توجه به ماهیت رشته، باید از روش‌های ترکیبی مناسب استفاده کرد و به تحقیق پرداخت. از دیگر محدودیت‌های این تحقیق برداشت‌های متفاوت هنرآموزان از شیوه‌های نوین و فعال آموزشی است.

با توجه به نتایج پژوهش حاضر پیشنهاد می‌شود که همایش‌ها و دوره‌های ضمن خدمت جهت آشنایی هنرآموزان با روش‌های ترکیبی و فعال آموزشی برگزار شود. توصیه دیگر این است که هنرآموزان در جلسات نخستین تدریس به شیوه مشارکتی و فعال طرحی از فرایند کار در کارگاه آماده کرده و بر اساس آن به فعالیت بپردازند و همچنین هنرآموزان با به‌کارگیری این روش، سعی در رشد همه‌جانبه هنرجویان داشته باشند تا بتوانند علاوه بر یادگیری عمیق دروس، در زمینه مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی نیز رشد نمایند. پیشنهاد دیگر محققان در جهت اجرای روش‌های فعال و مشارکتی در هنرستان‌ها توجه به امکانات کارگاهی، ویژگی‌های فردی هنرجویان از لحاظ ابعاد مختلف فرهنگی و اجتماعی در مناطق مختلف آموزشی می‌باشد.

محققان می‌توانند در پژوهش‌های آتی، ترکیب جنسیتی و رشته تحصیلی را مد نظر قرار داده و به تحقیق بپردازند.

منابع

بهرنگی، محمدرضا و رحیم‌علی نصیری. (۱۳۹۵). «تأثیر تدریس علوم تجربی با الگوی مدیریت آموزش بر یادگیری خود راهبر دانش‌آموزان سال سوم راهنمایی». نشریه رهیافتی به مدیریت آموزشی: دوره هفتم. پاکدل، لطیف. (۱۳۸۲). «مقایسه اثربخشی روش تدریس فعال و سنتی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع راهنمایی آموزش و پرورش شهرستان فریدن در سال تحصیلی ۸۲-۸۱». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. پیاز، ژان: تربیت به کجا ره می‌سپارد؟. ترجمه محمود منصور و پریدخت دادستان. تهران: انتشارات دانشگاه تهران (۱۳۷۵).

تهران: انتشارات بعثت (۱۳۷۶).

خدیوی، اسدالله و فریبا ملک محمدی. (۱۳۸۷). «مقایسه روش فعال و سنتی در پیشرفت درس علوم و میزان خلاقیت دانش‌آموزان سوم راهنمایی شهرستان کرج در سال تحصیلی ۸۷-۸۶». نشریه علمی آموزش و ارزشیابی، سال اول شماره دوم صفحه ۹۵-۱۲۰.

رضاپناه، شقایق و مسعود احدی. (۱۳۹۴). «مقایسه تأثیر یادگیری الکترونیکی مبتنی بر رویکرد سازنده‌گرایی با یادگیری بر عملکرد شناختی دانشجویان». *مجله فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*: سال پنجم شماره سوم.

ساروخانی، باقر. (۱۳۸۷). *روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی*. تهران: انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

شیری، سیدمحمد؛ سیده زهرا شمسی پاکباده و هادی ابراهیمی. (۱۳۹۲). «اثرات اجرای برنامه‌های آموزش زیست محیطی بر طبیعتگردی». *فصل نامه علمی پژوهشی برنامه‌ریزی توسعه گردشگری*: سال دوم شماره هفتم.

صفوی، امان‌الله. (۱۳۷۰). *کلیات روش‌ها و فنون تدریس*. تهران: انتشارات مدرسه.

عاشوری، جمال و همکاران. (۱۳۹۳). «تأثیر روش‌های آموزش نقشه مفهومی، یادگیری مشارکتی و سنتی بر انگیزه پیشرفت و پیشرفت تحصیلی درس زیست‌شناسی». *نشریه پژوهشی در برنامه‌ریزی درسی*: سال یازدهم شماره چهاردهم.

قورچیان، نادرقلی و همکاران. (۱۳۷۷). *نظریه‌های یادگیری و نظریه فراشناخت در فرایند یاددهی - یادگیری*. تهران: انتشارات تربیت.

کدیور، پروین (۱۳۷۰). «روش اکتشافی برون در یادگیری». *مجله پژوهش‌های تربیتی*، تربیت معلم: شماره ۲.

کرامتی، محمدرضا. (۱۳۸۲). *یادگیری مشارکتی (یادگیری از طریق همیاری)*. چاپ اول. مشهد: نشر آیین تربیت.

کرامتی، محمدرضا و بی‌بی مریم حسینی (۱۳۸۷). «تأثیر یادگیری مشارکتی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در درس فیزیک». *مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی*: سال دوم شماره ۳۸ صفحه ۱۶۵-۱۴۷.

کرامتی، محمدرضا و زهرا همتی (۱۳۹۴). *یادگیری مشارکتی*. چاپ اول. تهران: انتشارات فروغ فلق.

کریمی خوشحال، عذری (۱۳۹۷). «مقایسه روش تدریس ترکیبی فعال با روش سخنرانی در درس علوم تجربی پایه هفتم». *سومین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پرورش*.

مقری، جواد؛ اعظم مقیمی گسک (۱۳۹۶). «روش‌های نوین تدریس». *اولین کنفرانس ملی پژوهش‌های نوین ایران و جهان در روان‌شناسی و علوم تربیتی، حقوق و علوم اجتماعی*. شیراز.

میردامادی، مهدی؛ عباسعلی باقری ورکانه و سمیه اسمعیلی (۱۳۸۹). «بررسی میزان آگاهی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر تهران از حفاظت محیط زیست». *نشریه علوم و تکنولوژی محیط زیست*: سال اول.

میرزاحمدی، محمد حسن (۱۳۹۰). *روش‌ها و فنون تدریس*. تهران: انتشارات پوران پژوهش.

یارباری، فریدون؛ پروین کدیور و محمد میرزاخانی (۱۳۸۷). «بررسی تأثیر روش تدریس یادگیری مشارکتی بر عزت نفس، مهارت‌های اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستان». *مجله روان‌شناسی دانشگاه تبریز*: سال سوم شماره ده.

یغما، عادل (۱۳۷۴). *روش‌ها و الگوهای تدریس*. تهران: انتشارات مدرسه.

- Aschenbrenner, Ms. (2008). *Analysis of creative and effective teaching behaviors of university nstructors*. Columbia. Univrsity of Missouri
- Charles C. Bonwell and James A. Eison (September 2004). Active learning: Creating Excitement in the classroom, [on ° line] available <http://www.ntlf.com/htm1/bib/91-9dig.htm>.
- Dueran, Mat D. & Peter, A . (2010) . The impact of direct and indirect experiences on the development of environmental knowledge, attitudes, and behavior. *Journal of Environmental Psychology*, Vol. 30, No. 4
- Eylon, S, Ronen, m. & Ganiel, J. (2006). Computer simulation as tools for teaching and learning. *Journal science education technologi*. pp 93-110
- Harlen, W. (1999). Effective Teaching of science. Edinburgh: Scottish <http://erice.ed.gov>
- Patton, W. & Mahon, M.Mc . (1999) . *Systems theory and carrer development : A new Relationship* .
- Rajeckiattitudes, D.W. (1982). *Themes and advances Sunderland, Mass*. Sinaverassociates.
- Rice, G. (2006) . Individual values, organizational context, and self perceptions of employ creativity : Evidence from Egyption organization . *Journal of Business Research* . Vol. 59, No. 2
- Strong,A. Silver, M. & Perini,D. (2004). *Teaching what matters most student and strategies for rasing students achievement* , ASCD Pub. New York.

Comparing the Effectiveness of Active Hybrid-Participatory Teaching Method with Lecture Method in the Course of Preparing Financial Statements in Accounting

Forugh Heyrani¹, Nasim Shahmoradi², Fatemeh Taak³, Mehrsa Peyman Far⁴

Abstract

The purpose of this study was to compare the effectiveness of the active hybrid-participatory teaching method with lecture method in the course of preparing financial statements in accounting in students of accounting. The statistical population for this study includes 60 twelve grade female students at Imam Reza Technical High School in District 1 of Shiraz in the 2019-2020 academic year, which were selected by using available sampling method. The research method was quasi-experimental in which one class was selected as the experimental group (30 people) and one class as the control group (30 people). Initially, a teacher-made academic achievement test was administered in both classes. Then the control group was trained for five sessions by lecturing method while the experimental group was trained by the active hybrid-participatory teaching method. Finally, post-test was performed for both groups and was compared with the pre-test results by SPSS software and independent and dependent t-tests. According to the statistical analysis, the results indicate that the active hybrid-participatory teaching method has a significant effect on learning and is more effective than the lecture method.

Keywords: Active Hybrid-Participatory Teaching Method, Active Teaching Method, Accounting Training

---

1. Assistant Professor, Faculty of Management, Accounting and Economics, Islamic Azad University of Yazd, Yazd, IRAN.

2. Assistant Professor, Faculty of Management, Accounting and Economics, Islamic Azad University of Yazd, Yazd, IRAN.

3. PhD Student of Accounting, Faculty of Management, Accounting and Economics, Yazd Islamic Azad University, Yazd, IRAN.

4. Accounting Teacher, Shiraz Education, IRAN.